

Analýza cenového vývoje základných druhov potravín 2/2023

Obsah

Úvod.....	3
1. Legislatívne opatrenia na zamedzenie nežiaduceho cenového vývoja	4
2. Skúsenosti s riešením problematiky vysokých cien v zahraničí	6
3. Analýza cenového vývoja základných druhov potravín	7
4. Pomer spotrebiteľských a odbytových cien vybraných základných druhov potravín	18
Záver.....	20
Príloha k Analýze cenového vývoja základných druhov potravín 2/2023 Opatrenia na podporu cenovej stability a dostupnosti základných potravín	22

Úvod

Vláda Slovenskej republiky uznesením č. 575 z 2. novembra 2023 v bode B.2. uložila ministrovi financií zabezpečiť dodatočné vykonanie analýzy cenového vývoja základných druhov potravín podľa § 23h zákona č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o cenách“) a v bode B.3. predložiť na rokovanie vlády na schválenie navrhnuté opatrenia, ak sa v analýze preukáže pretrvávajúca mimoriadnej trhovej situácie s priamym vplyvom na ceny základných potravín na tuzemskom trhu ohrozujúcim cenovú stabilitu alebo dostupnosť základných potravín.

Cieľom analýzy je preto zistenie existencie mimoriadnej trhovej situácie s priamym vplyvom na ceny základných potravín na tuzemskom trhu ohrozujúcim cenovú stabilitu alebo dostupnosť základných potravín. Za základné potraviny sa považujú potraviny uvedené v zozname tovarov so zníženou sadzbou dane z pridanej hodnoty podľa zákona č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty, pričom, vzhľadom na ich rozsah, boli v rámci analýzy spracované len tie, ku ktorým boli aktuálne dostupné údaje.

Predchádzajúca Analýza cenového vývoja základných druhov potravín (ďalej len „analýza“) vypracovaná podľa § 23h zákona o cenách, ktorú bolo treba vykonať do 31. augusta 2023, bola vzatá na vedomie vládou SR na 14. schôdzi dňa 6. septembra 2023 so záverom, že súčasný vývoj neodôvodňuje priamu cenovú reguláciu konkrétnych druhov potravín. Dôvod tohto záveru bol, že v kontexte voľného trhu by zavedenie cenovej regulácie základných potravín mohlo mať vplyv napr. na dostupnosť a zvýšenie cien potravín.

Pri tvorbe analýzy sa vychádzalo aj z materiálu „Tlmenie dopadov inflácie a lepšia cenová stabilita potravín a poľnohospodárskych produktov na Slovensku“ Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky, ktorý je výsledkom rokovaní okrúhlych stolov za účasti relevantných záujmových skupín a odborných inštitúcií a ktorý bol vzatý na vedomie vládou Slovenskej republiky na rokovaní dňa 21. júna 2023.

Analýza je tak druhou analýzou vypracovanou podľa § 23h zákona o cenách. Táto analýza reflektuje nasledujúce obdobie, aktuálny cenový vývoj a zároveň aj opatrenia, ktoré okrem regulácie cien zákon o cenách umožňuje v rámci svojho protiinflačného pôsobenia.

1. Legislatívne opatrenia na zamedzenie nežiaduceho cenového vývoja

Tretia časť zákona o cenách upravuje **opatrenia na zamedzenie nežiaduceho cenového vývoja**, ktorými sú:

- A. regulácia cien,
- B. zákaz dohodnúť neprimeranú cenu.

A. Regulácia cien v zmysle zákona o cenách

Regulácia cien je určenie ceny alebo určenie záväzného spôsobu vytvorenia ceny tovaru a podmienok regulácie cien cenovými orgánmi.

Cenové orgány môžu regulovať ceny tovaru, ak

- a) vznikne mimoriadna trhová situácia s priamym vplyvom na ceny tovarov na tuzemskom trhu ohrozujúcim cenovú stabilitu alebo dostupnosť tovarov;
- b) dôjde k ohrozeniu trhu vplyvom nedostatočne rozvinutého konkurenčného prostredia; pri posudzovaní stavu konkurenčného prostredia sa vyžaduje stanovisko Protimonopolného úradu Slovenskej republiky;
- c) si to vyžaduje ochrana spotrebiteľa alebo iný verejný záujem
 - pri vyrovnávaní postavenia kupujúceho alebo predávajúceho pri tovare úplne alebo sčasti dotovanom z prostriedkov štátneho rozpočtu, štátnych fondov, medzinárodných zdrojov, vyšších územných celkov, obcí, zdravotných poisťovní alebo Sociálnej poisťovne alebo na ktorý sa poskytuje finančná pomoc zo zahraničia alebo z Európskej únie;
 - pri zmene kurzu slovenskej meny, daňových predpisov, colných predpisov alebo dotačných predpisov;
- d) ide o tovar, ktorého dodanie alebo poskytnutie sa považuje za podnikanie v sieťových odvetviach podľa osobitného predpisu;
- e) ide o tovar, ktorého dodanie alebo poskytnutie sa považuje za univerzálnu poštovú službu alebo za službu poštového platobného styku;
- f) ide o určenie maximálnej ceny nájmu bytov podľa osobitného predpisu.

Spôsoby regulácie cien:

- a) úradné určenie cien
 - maximálna cena - cena, ktorú nie je prípustné prekročiť;
 - pevná cena - cena, ktorú nie je prípustné zmeniť;
- b) vecné usmerňovanie cien - určenie podmienok pre dohadovanie cien cenovým orgánom;
 - maximálny rozsah prípustného zvýšenia cien vo vymedzenom období;
 - záväzný postup pri tvorbe ceny;
- c) kombináciou týchto dvoch spôsobov.

Pri regulácii cien sa vychádza z ekonomicky oprávnených nákladov a primeranej ziskovej prirážky; ekonomicky oprávnené náklady a primeraná zisková prirážka sa preukazujú účtovnými dokladmi, kalkuláciami nákladov a zisku, inými dokladmi odôvodňujúcimi výšku ceny a dokladmi, ktoré si vyžiada cenový orgán.

Rozsah regulácie cien ustanovuje cenový orgán všeobecne záväzným právnym predpisom, v ktorom môže v prípade regulácie cien ustanoviť aj rozsah ekonomicky oprávnených nákladov a primeranej ziskovej prirážky.

B. Zákaz dohodnúť neprimeranú cenu podľa § 12 zákona o cenách

Neprimeranú cenu nesmie dohodnúť:

- a) predávajúci v dominantnom postavení podnikateľa pri predaji tovaru,
- b) predávajúci alebo kupujúci, ak je vo výhodnejšom hospodárskom postavení pri predaji alebo nákupe potravinárskych výrobkov; výhodnejšie hospodárske postavenie na účely tohto zákona má predávajúci alebo kupujúci, ktorý dohoduje cenu na trhu bez toho, aby bol vystavený podstatnej cenovej súťaži vo vzťahu predávajúceho a kupujúceho, pričom výhodnejšie hospodárske postavenie predávajúceho alebo kupujúceho posudzuje príslušný cenový orgán podľa objemu predaného alebo nakúpeného tovaru, podielu na trhu, hospodárskej sily a finančnej sily, právnych alebo iných prekážok vstupu na trh, miery personálneho prepojenia alebo majetkového prepojenia s inými osobami na danom trhu a podľa iných skutočností rozhodujúcich pre posúdenie hospodárskeho postavenia subjektu na trhu.

Za neprimeranú cenu u predávajúceho sa považuje dohodnutá cena, ktorou sa výrazne presahujú ekonomicky oprávnené náklady alebo primeraná zisková prirážka.

Ustanovenia o neprimeranej cene sa vzťahujú aj na cenu obchodného alebo sprostredkovateľského výkonu.

Cenové informácie

Fyzické osoby a právnické osoby sú povinné bezplatne poskytovať informácie a údaje, ktoré si cenové orgány vyžadujú pre potreby vyhodnocovania vývoja cien, regulácie cien, cenovej kontroly a pre konanie o porušení cenovej disciplíny. Týmto nie sú dotknuté ustanovenia osobitného predpisu o ochrane dôverných štatistických údajov.

Cenová kontrola

Cenovú kontrolu potravinárskych výrobkov sú oprávnené vykonávať cenové kontrolné orgány, ktorými sú cenové orgány podľa zákona o cenách.

Súčasná kompetencia Ministerstva financií Slovenskej republiky

Ministerstvo financií Slovenskej republiky je podľa zákona o cenách cenovým orgánom aj s kompetenciou regulovať ceny.

Súčasná kompetencia Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky má upravenú pôsobnosť v oblasti cien potravinárskych výrobkov (určuje rozsah cenovej evidencie a zásady cenovej kontroly, cenovej kontroly a konania vo veciach porušenia cenovej disciplíny) a na účely § 12 ods. 3 druhej vety zákona o cenách môže ustanoviť všeobecne záväzným právnym predpisom pre oblasť cien vybraných potravinárskych výrobkov rozsah, spôsob stanovenia a ostatné podrobnosti nevyhnutné pre určenie ekonomicky oprávnených nákladov u predávajúceho, ktorý predáva kupujúcemu vo výhodnejšom hospodárskom postavení.

Pôsobnosť Slovenskej obchodnej inšpekcie

Slovenská obchodná inšpekcia je oprávnená vykonávať cenovú kontrolu v rozsahu ustanovenom osobitným predpisom.

2. Skúsenosti s riešením problematiky vysokých cien v zahraničí

Česká republika

V Českej republike v roku 2022 ministerstvo financií uskutočňovalo neverejný zber informácií a údajov o cenách pohonných hmôt prostredníctvom aplikácie na zber dát. Zber dát sa uskutočňoval v trvaní 2,5 mesiaca na dennej báze a následne 5 mesiacov na týždennej báze. Požadované informácie boli o nákupných a predajných cenách a priemernom objeme predaja pohonných hmôt. Aplikácia bola prístupná prevádzkovateľom čerpacích staníc po autentizácii prostredníctvom IS dátových schránok po zadaní užívateľského mena a hesla.

<https://phmmonitor.spcss.cz>.

<https://www.mojedatovaschranka.cz/as/login?atsId=271ec9ae32434807&appToken=1656509912346146304>.

Bulharsko

V Bulharsku od 15. novembra 2023 beží iniciatíva organizovaná Ministerstvom hospodárstva s názvom „Cenovo dostupné pre vás“ s cieľom zabezpečiť čo najdostupnejšie ceny niektorých tovarov v spotrebnom koši. Každý obchod, ktorý sa zapojil do kampane, bude používať logo, ktoré bude umiestnené vedľa tovaru, ktorý je v danom týždni v ponuke. Cena musí byť najnižšia, za akú môžu daný tovar ponúknuť a tovar musí byť z rôznych skupín - zelenina, ovocie, mäso, mliečne výrobky a iné. Ministerstvo hospodárstva bude následne každý týždeň robiť analýzu na sledovanie dynamiky cien. Spotrebiteľia si budú môcť na webovej stránke ministerstva vybrať pre nich vhodný tovar a zistiť, kde si ho môžu kúpiť najlacnejšie, vytvoriť si nákupný zoznam. Iniciatíva sa začína s veľkými reťazcami a prebiehajú rokovania aj s malými regionálnymi reťazcami.

<https://www.mi.government.bg/news/ministar-bogdanov-kampaniyata-za-po-dostapni-czeni-na-hranite-startira-na-15-noemvri/>

<https://dostapnozavas.com/>

Rakúsko

V Rakúsku ide o nezávislú iniciatívu zastrešenú spolkovou krajinou Horné Rakúsko. Platforma umožňuje predajcom zdieľať ceny tovarov, umožňuje ich porovnávanie a graficky zaznamenáva vývoj cien jednotlivých tovarov. Spotrebiteľia vďaka platforme môžu nájsť najlacnejšie produkty, cenovú históriu, zmeny cien, vytvoriť si nákupný zoznam a pod.

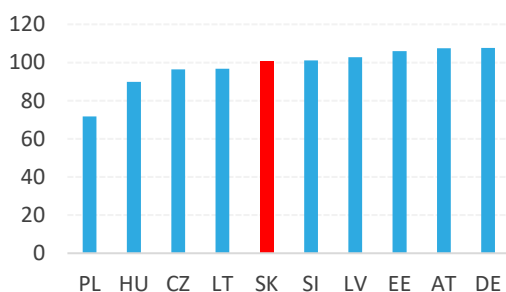
<https://preisrunter.at/suche/?s=milch>

3. Analýza cenového vývoja základných druhov potravín

Ceny potravín na agregátnej úrovni

Ceny potravín v SR dosiahli v roku 2022 priemer EÚ: v roku 2022 v Česku dosiahli 96 % priemeru EÚ, v Maďarsku 90 % a v Poľsku 72 %. V Estónsku, Lotyšsku a Slovinsku boli nad priemerom EÚ. Pri medziročnom porovnaní vidíme, že vo východnej EÚ rástli ceny potravín rýchlejšie než v západnej EÚ. Napriek prudkému nárastu sú ceny potravín na Slovensku v priemere nižšie než v Rakúsku, či Nemecku. Pri detailnejšom pohľade vidíme, že výrazne nad priemerom EÚ sú slovenské ceny v kategórii oleje a tuky, aj kvôli vysokým cenám masla. Nadpriemerné sú aj ceny nealkoholických nápojov. Naopak pod priemerom sú v SR ceny mäsa.

Medzinárodné porovnanie cien potravín v rámci zberu PKS (% EÚ)

Zdroj: Eurostat, IFP

Ceny jednotlivých kategórií potravín v SR zo zberu PKS (% EÚ)

Zdroj: Eurostat, IFP

Vývoj cien potravín

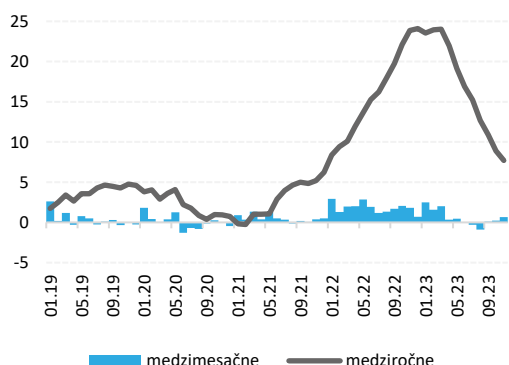
Ceny potravín začali rásť celosvetovo v dôsledku vojny v Ukrajine a následného narušenia svetového obchodu s agrokomoditami a energiami. Ukrajina a Rusko dodávajú 28 % celosvetovo obchodovanej pšenice, 29 % jačmeňa, 15 % kukurice a 75 % slnečnicového oleja. Invázia mala za následok narušenie dodávok týchto komodít a prudký nárast ich cien. Ďalším dôsledkom vojny bol aj celosvetový rast cien energií, ktoré následne zvyšovali náklady na pestovanie plodín, výrobu, transport a predaj potravín.

Rast cien na Slovensku dosiahol vrchol v marci 2023 a odvtedy potravinová inflácia postupne spomaľuje. Kým v období od januára 2022 do marca 2023 ceny potravín (bez alkoholických nápojov a tabaku) rástli v priemere o 2,1 % mesačne, od apríla do októbra 2023 ceny priemerne klesli o -0,1% mesačne, čo je pod priemerom eurozóny (+0,1 %). Ceny viac ako 60 % spotrebného koša potravín aktuálne klesajú a zvyšných 40% nerastie rýchlejšie ako 1% mesačne (priemer za august až október). Za časť tohto vývoja je však zodpovedné sezónne zlacnenie zeleniny a ovocia. Rýchly odhad Eurostatu za november hovorí o raste cien potravín (vrátane alkoholu a tabaku) v novembri o 0,7%.

Najrýchlejšie rastúcou položkou potravinovej inflácie boli chlieb a obilniny (priemerne o 0,4%) (priemer posledných troch mesiacov 08-10/2023). Najviac zlacneli už vyššie spomínané ovocie a zelenina (zhodne po -2,0%).

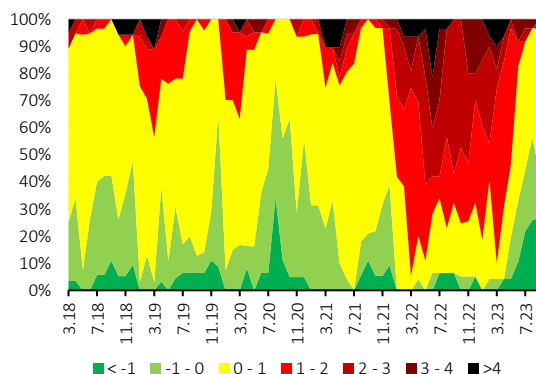

Medziročný a medzimesačný rast cien potravín na Slovensku

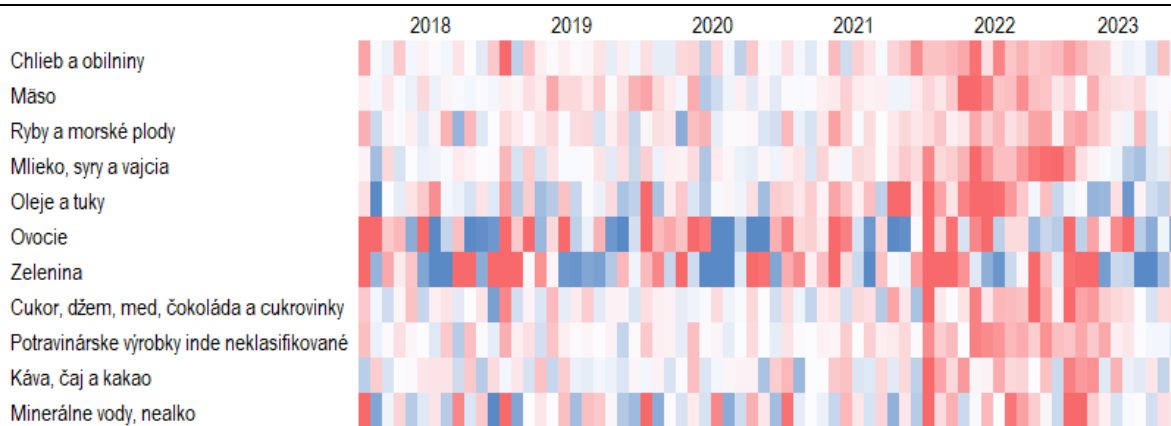
Zdroj: ŠÚ SR

Podiel potravín v spotrebnom koši podľa rýchlosti rastu na Slovensku (% , medzimesačne, 3MMA)

Zdroj: ŠÚ SR, IFP

Tepelná mapa medzimesačných zmien jednotlivých kategórií potravín (%)

Farebná škála označuje medzimesačné rasty od -4% a menej (tmavomodrá) po +4% a viac (tmavočervená)

Zdroj: ŠÚ SR, IFP

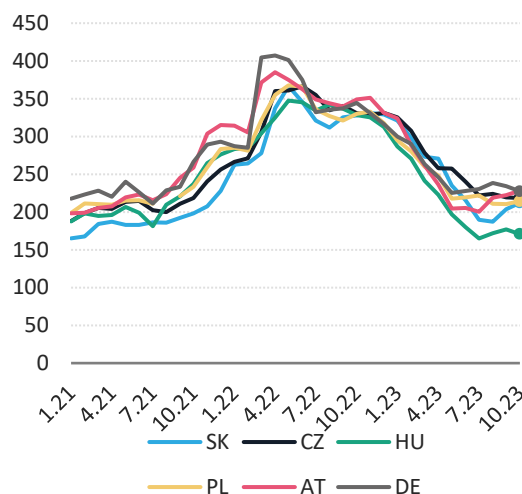
Pod spomalenie inflácie sa podpísal návrat komoditných cien v poľnohospodárstve na úroveň z roku 2021. Ceny pšenice a olejnin sa po výraznom raste v celom regióne v roku 2022 vrátili na úroveň z roku 2021. Veľkoobchodná cena slovenskej pšenice pritom nevybočuje v porovnaní so štátmi V4, či Rakúskom a Nemeckom. Väčšinu času bola naopak v rokoch 2021 a 2022 lacnejšia než v okolitých štátoch.

Aj svetové ceny energií klesli na úrovne z roku 2021 a na ceny potravín už netlačia. Aj ceny palív a vývoj futurít na finančných trhoch sú stabilné, čo bude v blízkej budúcnosti potravinovú infláciu tmiť. Zároveň sa uvoľnili aj tlaky v globálnych dodávateľských reťazcoch. Tieto faktory znižujú náklady na prepravu a skladovanie potravín. Slovensko je na tieto faktory vzhľadom na relatívne vyššiu energetickú náročnosť potravinového priemyslu citlivejšie než krajiny západnej Európy.

Ceny vstupných komodít na svetových trhoch tak vytvorili priestor na pokles spotrebiteľských cien potravín alebo aspoň na ich stabilný vývoj.

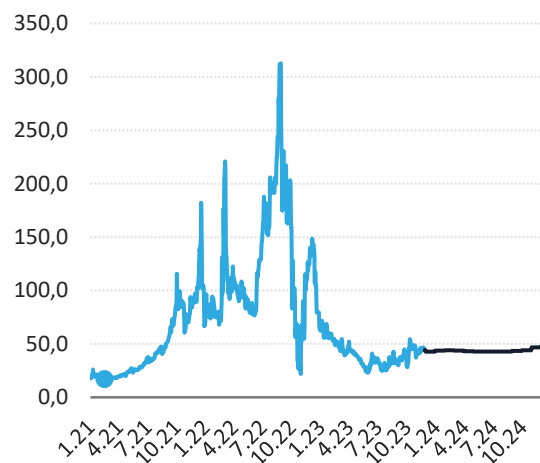

Pšenica - veľkoobchodná cena, komodity (v €/tona)

Zdroj: EK

Spotová cena plynu TTF a futures do roku 2024 (€/MWh)

Zdroj: eex.com

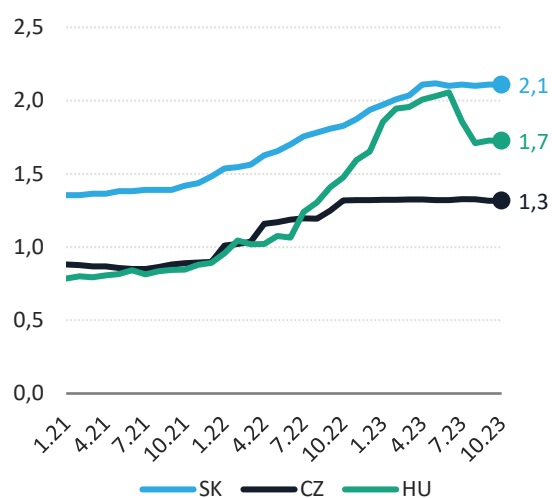
Medzinárodné porovnanie cien základných potravín

Primeranosť maloobchodnej ceny konkrétnej potraviny bola preskúmaná pomocou medzinárodného porovnania a pomocou analýzy ziskov na úrovni jednotlivých sektorov a firiem. Odhadnúť maržu na konkrétnej potravine je prakticky nemožné, keďže výslednú cenu produktu ovplyvňuje veľký počet nákladových faktorov, ktorých vplyv nie je možné spoľahlivo vyčíslieť na jednotkovej (resp. hraničnej) úrovni. Avšak za predpokladu, že tieto faktory sú naprieč krajinami podobné, pomocou medzinárodného porovnania je možné identifikovať nezvyčajný vývoj aj na úrovni konkrétnej potraviny. Zároveň, analýza jednotlivých sektorov a firiem v SR môže odhaliť, či správanie trhu s potravinami ako celku nevykazuje známky mimoriadnej situácie.

Medzinárodné porovnanie maloobchodných cien naznačuje nezvyčajne vysokú cenu masla, vajec a syru Eidam na Slovensku. Zároveň, ceny mlieka a jogurtov mohli od leta klesnúť, ale zatiaľ sa tak nestalo. Naopak, ceny mäsa (hydiny, hovädzieho a bravčového) sa neodchylujú od medzinárodného priemeru. Cena chleba je na Slovensku s porovnaním s Českom dlhodobo vyššia, avšak porovnanie môže byť skreslené, keďže ceny Českého štatistického úradu a Štatistického úradu SR neporovnávajú ceny rovnakého chleba. Maloobchodné ceny múky sú pritom na Slovensku nižšie než v ČR.

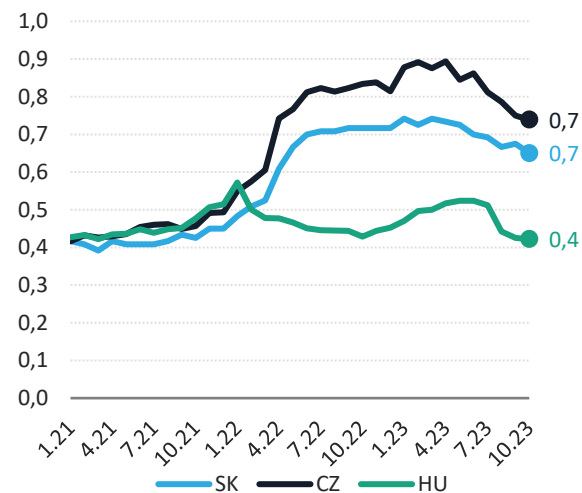

Chlieb, maloobchodná cena (v €/kg, bez DPH)

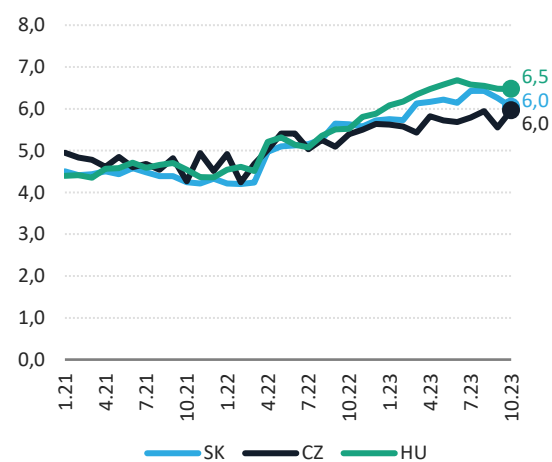
Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, KSH

Múka, maloobchodná cena (v €/kg, bez DPH)

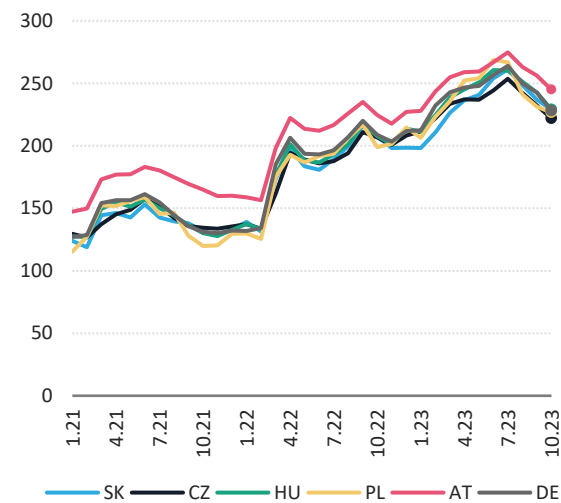
Zdroj: EK

Bravčové karé, maloobchodná cena (v €/kg, bez DPH)

Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, KSH

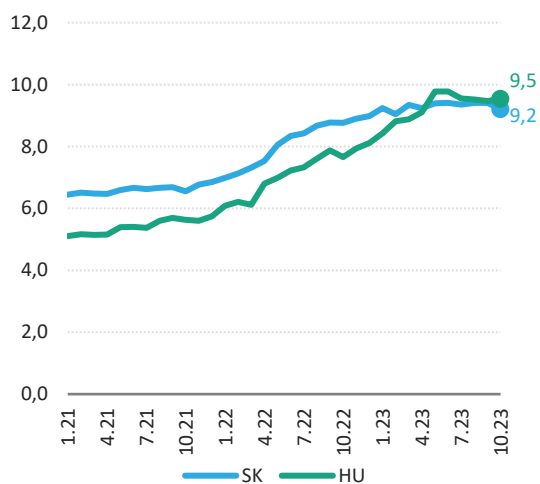
Bravčové, cena komodity (v €/100 kg)

Zdroj: EK

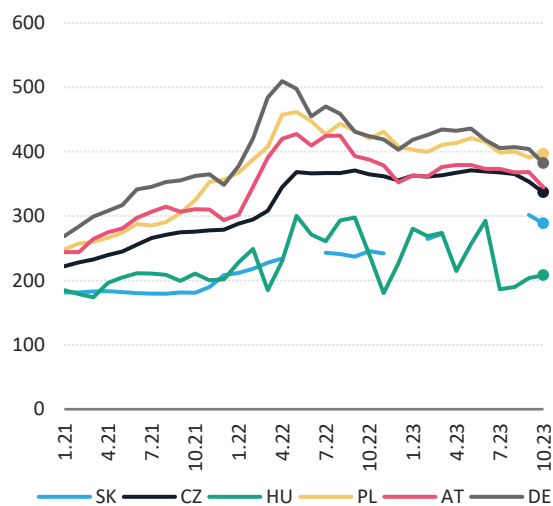

Hovädzie predné bez kosti, maloobchodná cena
(v €/kg, bez DPH)

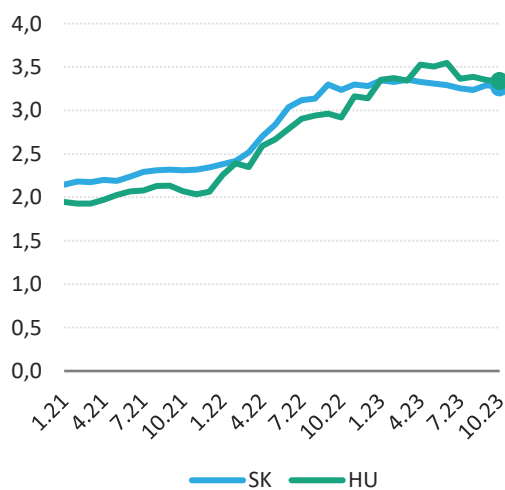
Zdroj: ŠÚ SR, KSH

Hovädzie, cena komodity (v €/100 kg)

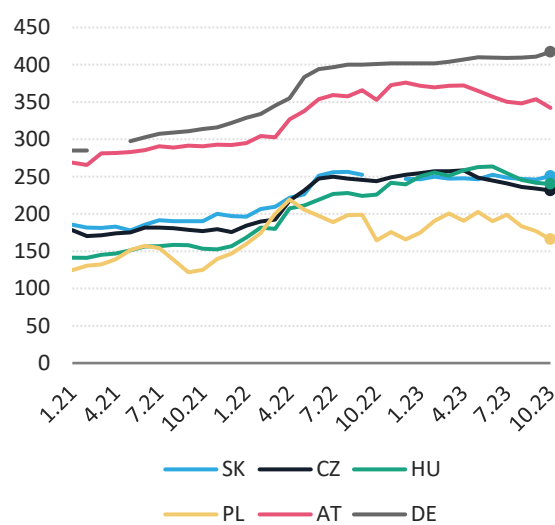
Zdroj: EK

Kurča pitvané, maloobchodná cena (v €/kg, bez DPH)

Zdroj: ŠÚ SR, KSH

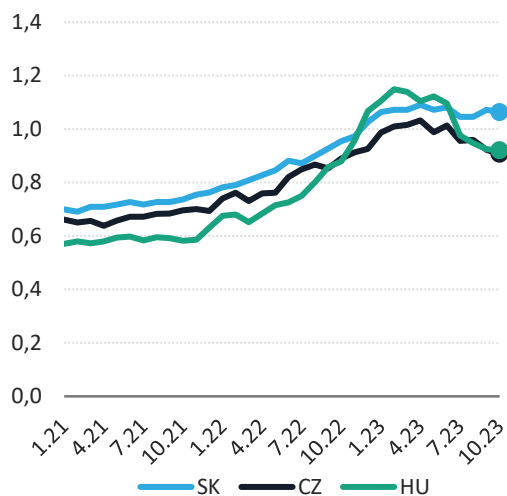
Kurča, cena komodity (v €/100 kg)

Zdroj: EK

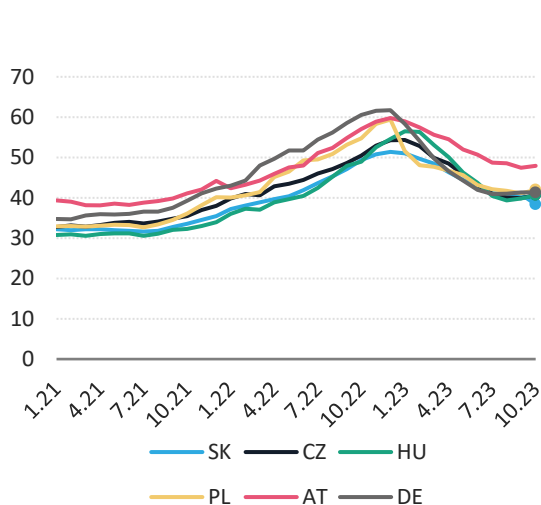

Mlieko polotučné, maloobchodná cena (v €/l, bez DPH)

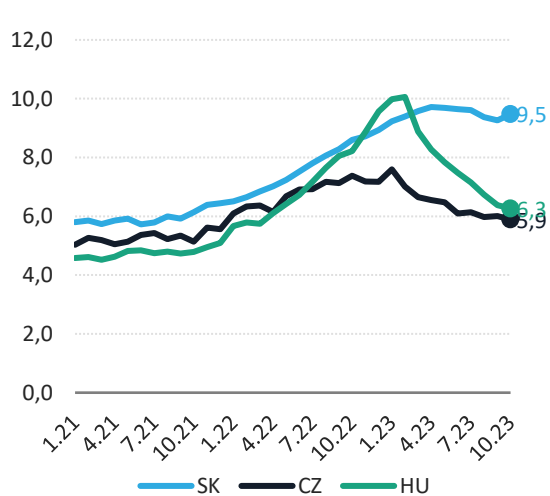
Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, KSH

Mlieko, cena komodity (v €/100 kg)

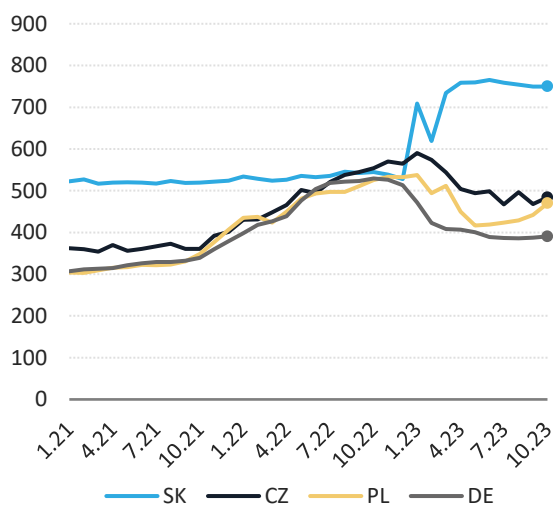
Zdroj: EK

Eidam, maloobchodná cena (v €/kg, bez DPH)

Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, KSH

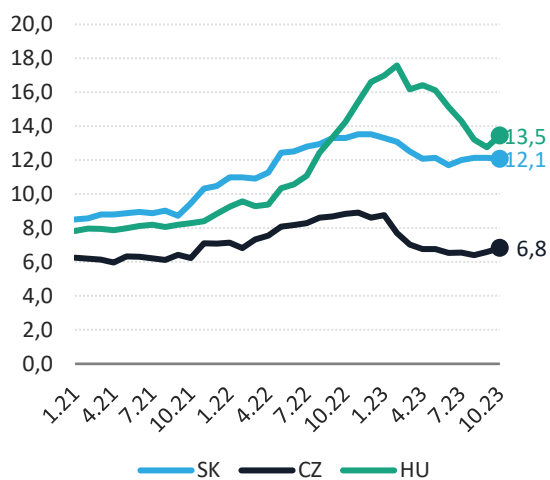
Eidam, cena komodity (v €/100 kg)

Zdroj: EK

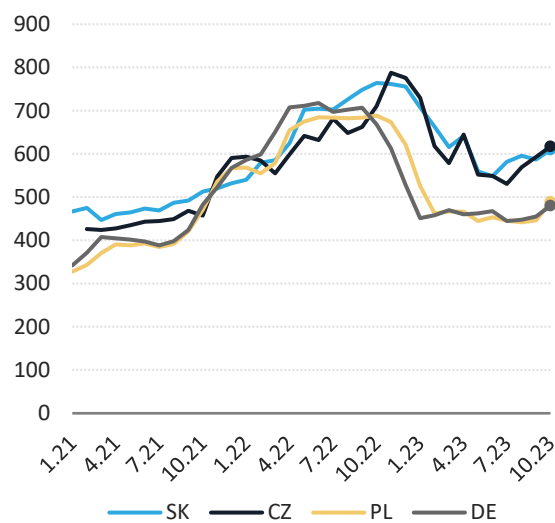

Maslo, maloobchodná cena (v €/kg, bez DPH)

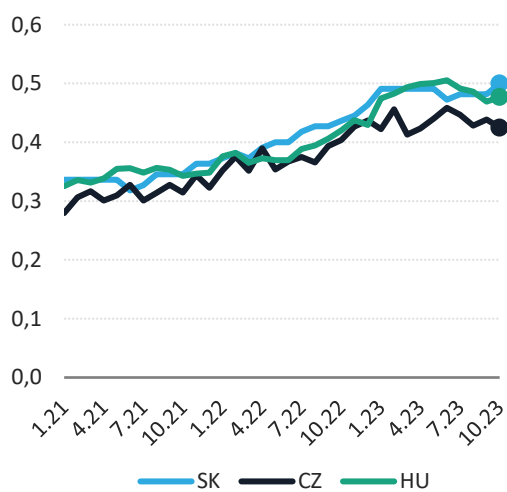
Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, KSH

Maslo, cena komodity (v €/100 kg)

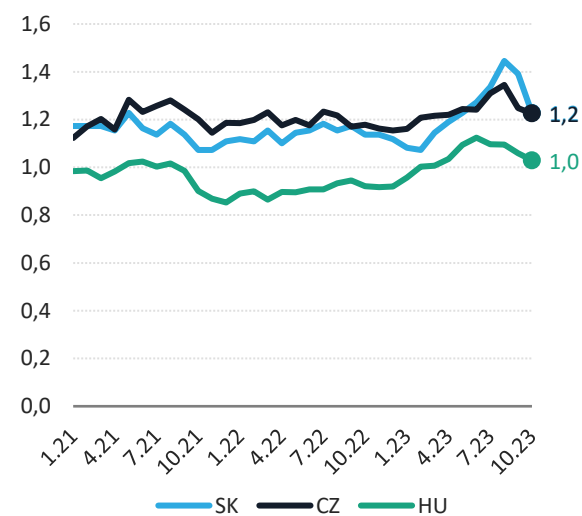
Zdroj: EK

Jogurt, maloobchodná cena (v €/150g, bez DPH)

Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, KSH

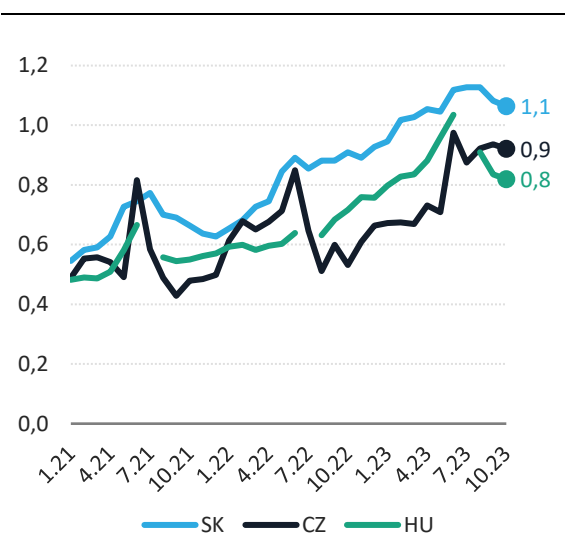
Jablká, maloobchodná cena (v €/kg, bez DPH)

Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, KSH

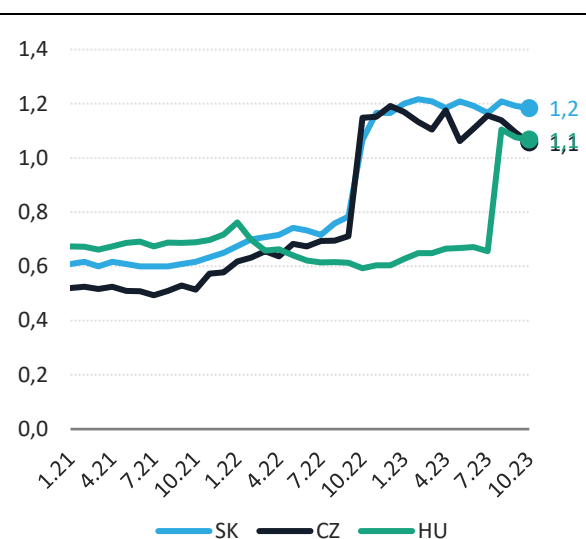

Zemiaky, maloobchodná cena (v €/kg, bez DPH)

Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, KSH

Kryštálový cukor, maloobchodná cena (v €/kg, bez DPH)

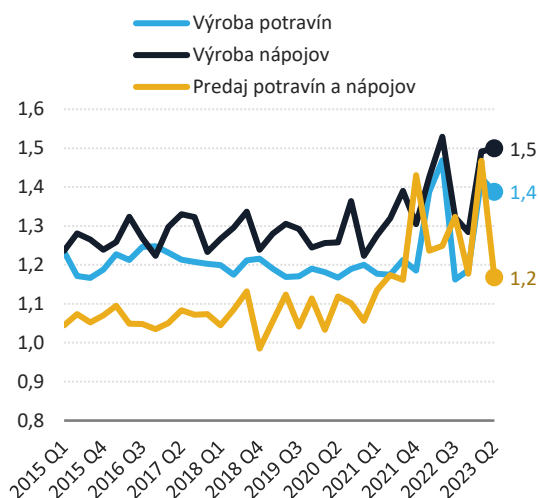
Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, KSH

Ziskovosť firiem a sektorov v potravinovej vertikále

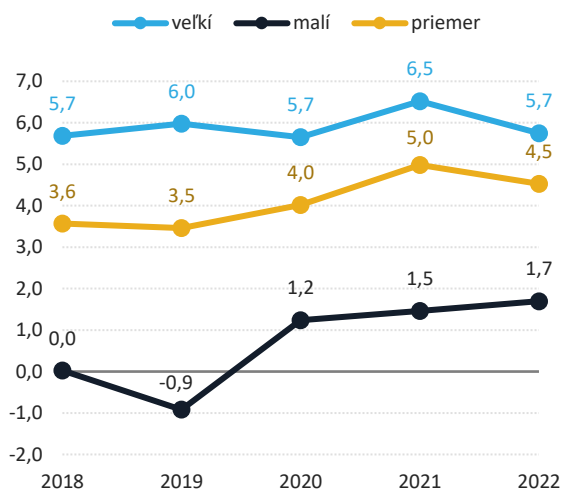
Mimoriadnu situáciu na trhu s potravinami sme posudzovali aj optikou analýzy ziskov na úrovni jednotlivých sektorov a firiem. Ak bol rast cien výstupných produktov neprimeraný rastu vstupných nákladov firiem, prejaví sa to na vyššej ziskovosti firiem vo výkazoch ziskov a strát. Odhady ziskových prirážok na kvartálnej báze a sektorovej úrovni poskytla NBS, údaje za jednotlivé firmy na ročnej báze sú z databázy Finstat. Pre rozklad rastu cien podľa príspevkov jednotlivých nákladových faktorov a zisku boli použité údaje zo ŠÚSR a FIGARO tabuliek.

Podľa odhadov NBS ziskové prirážky v potravinovej vertikále začali rásť ešte v roku 2021 a kým v sektore obchodu s potravinami už klesli, v sektore výroby potravín a nápojov boli v druhom štvrtroku 2023 stále výrazne nad priemerom. Kým priemerná ziskovosť v sektore výroby potravín dosahovala pred rokom 2021 približne 1,2 bodu, aktuálne dosahuje 1,4 bodu (hodnota 1,4 bodu znamená, že ak zvýšenie objemu produkcie vedie k nárastu nákladov o 1 euro, tržby v odvetví stúpajú o 1,40 eurá). V sektore obchodu, resp. predaja potravín dosahovala ziskovosť pred rokom 2021 asi 1,05 bodu. Následne tiež vzrástla a klesla na aktuálnych 1,2 bodu. To je síce najmenej od roku 2021, avšak stále mierne nad priemerom z rokov 2015 až 2020.

Ziskové prírážky v sektoroch výroby potravín a obchod s potravinami (v bodoch)

Pomer zisku ku výnosom v maloobchode s potravinami (v bodoch) podľa veľkosti predajcov

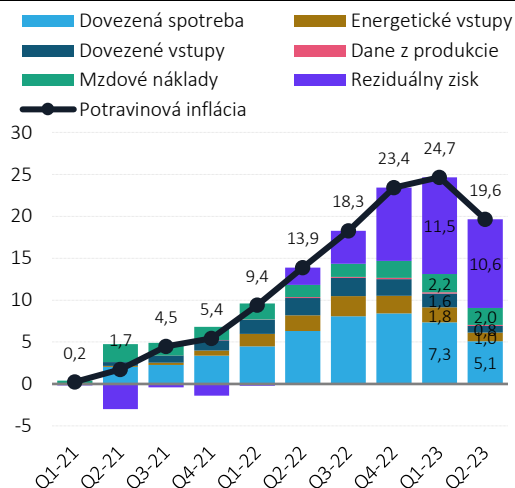

Pozn.: zisková prírážka (*markup*) predstavuje pomer hraničných príjmov a hraničných nákladov. Hodnota 2 znamená, že ak zvýšenie objemu produkcie vedie k nárastu nákladov o 1 eur, tržby v odvetví stúpajú o 2 eurá. Zdroj: NBS

Zdroj: Finstat

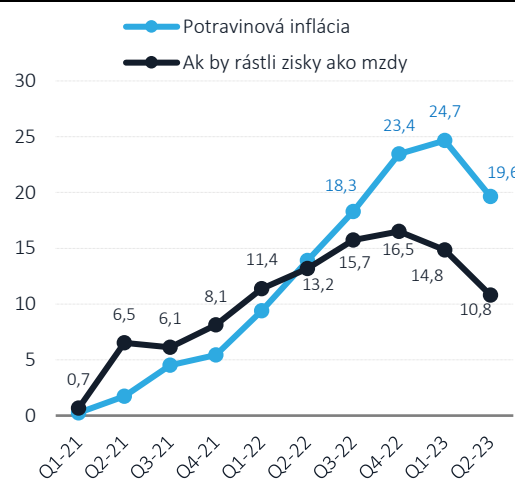
Rast cien potravín v priebehu tohto roka umožnil výrazný rast ziskov producentov, veľkoobchodu a maloobchodu. Spotrebiteľské ceny potravín rastú výraznejšie, než ceny vstupov (vrátane miezd) v poľnohospodárstve, potravinárskom priemysle a obchode. Napriek vysokému podielu spotreby potravín z dovozu (až 44 %)¹, rástli dovozné ceny potravín výrazne pomalším tempom ako tie z domácej produkcie. Odhadujeme, že drahšími nákladovými vstupmi a dovezenou infláciou je možné v prvej polovici roka 2023 vysvetliť len zhruba polovicu medziročnej potravinovej inflácie. Nevysvetlený rozdiel prisudzujeme nárastu nominálnych hrubých ziskov v potravinovej vertikále. Odhadujeme ak by zisk firmám rástol rovnako rýchlo ako mzdy zamestnancom, potravinová inflácia by bola v prvom polroku nižšia až o 9,3 p.b. a dosiahla by medziročný rast okolo 12,8 %.

Rozklad rastu cien potravín podľa príspevkov jednotlivých faktorov od začiatku roka 2021

Zdroj: Eurostat, ŠÚ SR, IFP

Odhad výšky potravinovej inflácie ak by firmy pretavili do cien aj rast ziskov na úrovni rastu miezd

Zdroj: Eurostat, ŠÚ SR, IFP

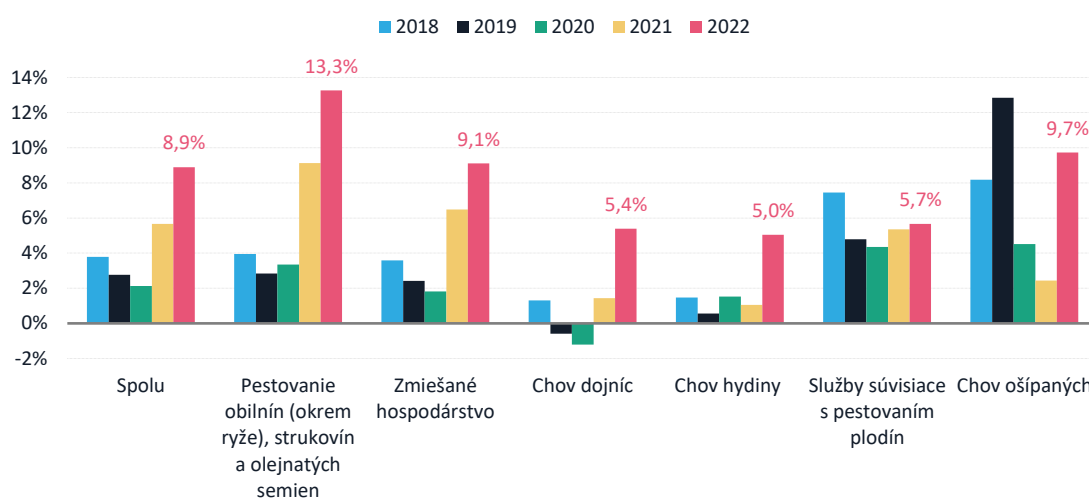
¹ Zdroj: Eurostat, ONS, IFP, kategória: potraviny, nápoje a tabak.

Podľa účtovných závierok rástla ziskovosť tým viac, čím nižšie vo vertikále firma operovala. Najviac sa z pohľadu ziskovosti darilo poľnohospodárstvu, potom potravinárstvu a následne maloobchodu. To naznačuje, že svetový šok cien potravín navýšil najprv zisky v prvovýrobe a odtiaľ sa prelieval ďalej do výrobných a nakoniec do spotrebiteľských cien.

V poľnohospodárstve pomer ziskov pred zdanením na celkových výnosoch v minulom roku stúpol na 8,9 %. To predstavuje 60% nárast oproti roku 2021 a vyše 200 % nárast oproti predkrízovému roku 2019. Zisky dynamicky rástli najmä v odvetví pestovania obilnín, ale aj v chove hospodárskych zvierat. Predpokladáme, že poľnohospodárom sa darilo najmä kvôli vysokým burzovým svetovým cenám poľnohospodárskych komodít, ktoré stúpili výraznejšie ako náklady na ich produkciu.

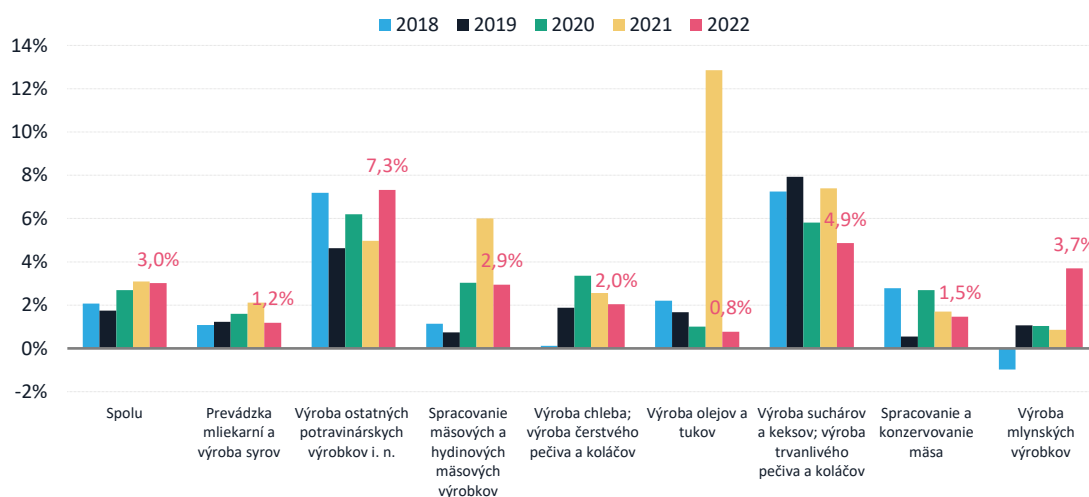
Pomer zisku pred zdanením k výnosom v najväčších poľnohospodárskych odvetviach za rok 2022

Zdroj: Finstat

V celom odvetví výroby potravín bol v roku 2022 pomer ziskov k výnosom nižší, na úrovni 3 % a oproti roku 2021 sa tento pomer nezvýšil. Výraznejší nárast sme zaznamenali vo výrobe mlynských výrobkov, kde spadá napr. produkcia múky. Väčšie zisky na jedno euro výnosov generuje výroba ostatných potravinárskych výrobkov, kde spadajú rôzne vysoko spracované potravinárske produkty. Medziročný pokles v sledovanom ukazovateli sme sledovali pri mliekarenskej výrobe, spracovaní mäsa, pekárenskej výrobe ale aj pri výrobe olejov. Oproti poľnohospodárstvu, dosahuje potravinárska výroba výrazne nižší podiel ziskov na výnosoch.

Pomer zisku pred zdanením k výnosom v najväčších odvetviach potravinárskej výroby za rok 2022

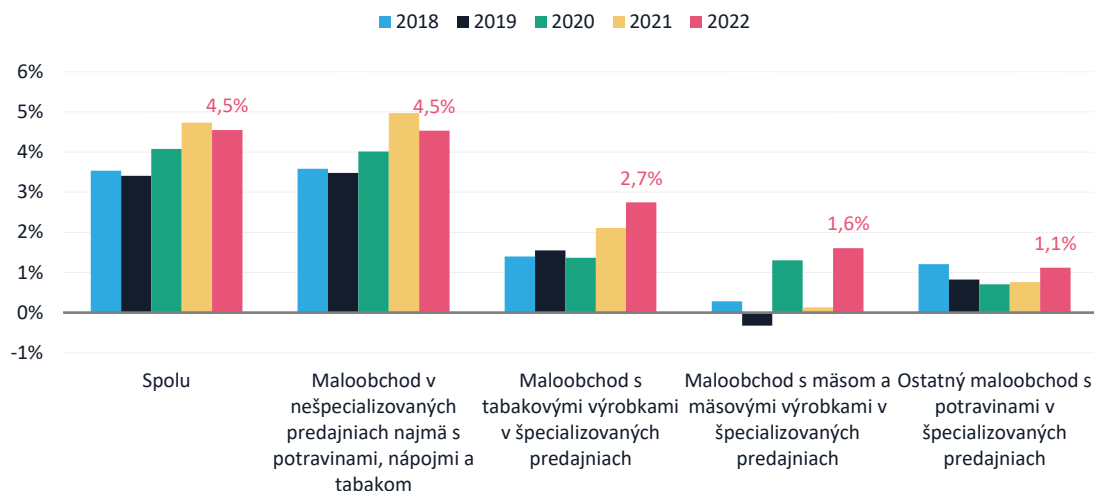

Zdroj: Finstat

V maloobchode v roku 2022 generovaný zisk z jedného eura výnosov mierne poklesol, avšak stúpol už v roku 2021. Rok 2021 však bol v znamení prísnych reštrikčných opatrení, kedy boli služby obmedzené, čo prirodzene viedlo k zmene spotrebiteľského správania smerom k väčším nákupom v maloobchode. V porovnaní s predkrízovými rokmi 2018 a 2019 v celom odvetví maloobchodu stúpol pomer ziskov a výnosov zhruba o 30 %. Dáta z účtovných závierok za rok 2022 naznačujú, že minuloročná potravinová inflácia bola do veľkej miery hnaná najmä zvýšenými cenami u prvovýrobcov, ktoré sa cez dodávateľský reťazec preniesli až do konečných spotrebiteľských cien. Údaje za rok 2023 nemáme k dispozícii.

Pomer zisku pred zdanením ku výnosom v najväčších odvetviach maloobchodu za rok 2022

Zdroj: Finstat

Domácnosti v prostredí vysokej inflácie obmedzili spotrebu. Reálne tržby v supermarketoch však už v októbri medziročne rástli, čo signalizuje, že dostupnosť a spotreba základných potravín nie je ohrozená. Celková reálna spotreba domácností v treťom kvartáli 2023 medziročne poklesla o 1,8 %. Októbrové údaje situáciu nezmenili, reálne tržby v maloobchode boli medziročne nižšie o 2,1 %. Mierny optimizmus však dodávajú mierne rastúce tržby v supermarketoch, ktoré v októbri vzrástli o 1,2 % na medziročnej báze a o 1,3 % medzimesačne. To naznačuje, že domácnosti aktuálne neznižujú spotrebu základných potravín, a nie je ohrozená ani dostupnosť potravín.

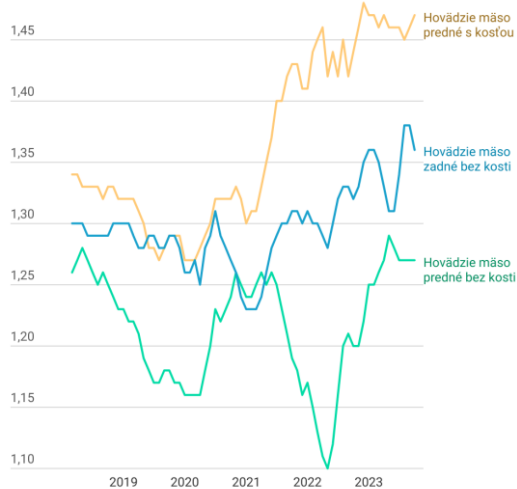

4. Pomer spotrebiteľských a odbytových cien vybraných základných druhov potravín

Na preskúmanie mimoriadnej cenovej situácie sme použili aj údaje o obchodnom rozpätí pri predaji potravín v maloobchode. Konkrétne používame pomer medzi koncovými-spotrebiteľskými cenami a cenami, za ktoré maloobchod tieto potraviny nakupuje od svojich dodávateľov. Tieto údaje na mesačnej báze poskytlo Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR.

Pomer spotrebiteľských a odbytových cien sa pre väčšinu sledovaných produktov oproti roku 2019 zvýšil. To však odráža nielen vyšší zisk v maloobchode, ale aj vyššie energetické a iné náklady na predaj výrobkov. Jednotkové náklady však na úrovni jednotlivých produktov nie je možné spoľahlivo odhadnúť. Výraznejší nárast sme zaznamenali najmä pri múke a pri niektorých mliečnych výrobkoch ako čerstvé maslo, polotučné mlieko, či eidamská tehla. Pokles pomeru sa v poslednom období udial pri oštiepku, jablkách a zemiakoch. Produkty ako vajcia, kurčatá, tvaroh, alebo chlieb sa pohybujú okolo úrovne z roku 2019. Výrazné nárasty v sledovanom pomere sa nedejú naprieč širokou škálou potravín, čo nenaznačuje mimoriadnu cenovú situáciu.

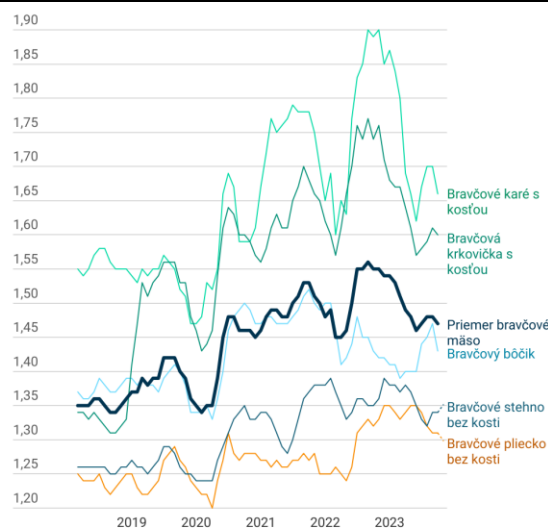
Hovädzie mäso – pomer spotrebiteľskej a odbytovej ceny

Graf: IFP • Zdroj: MPRV SR • Vytvorené pomocou Datawrapper

Zdroj: MPRV SR

Bravčové mäso – pomer spotrebiteľskej a odbytovej ceny

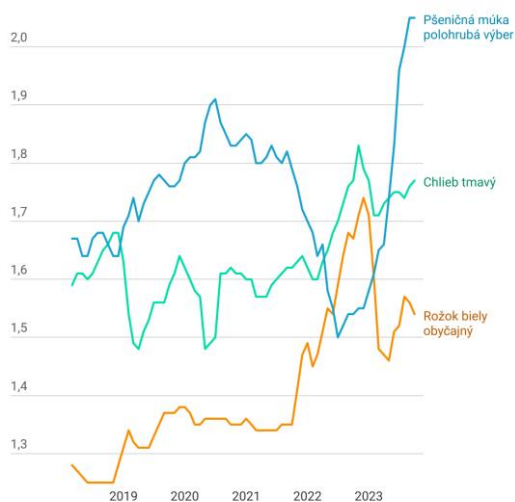

Graf: IFP • Zdroj: MPRV SR • Vytvorené pomocou Datawrapper

Zdroj: MPRV SR

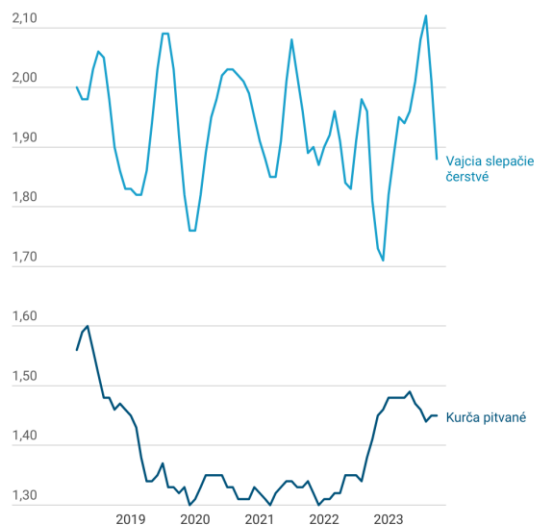
Múka a pečivo – pomer spotrebiteľskej a odbytovej ceny

Graf: IFP • Zdroj: MPRV SR • Vytvorené pomocou Datawrapper

Zdroj: MPRV SR

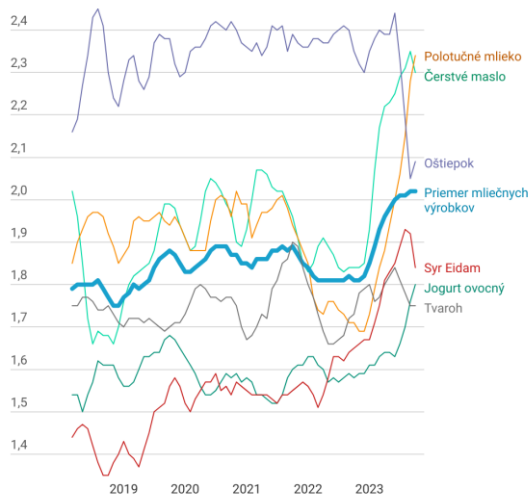
Vajcia a kuracie mäso – pomer spotrebiteľskej a odbytovej ceny

Graf: IFP • Zdroj: MPRV SR • Vytvorené pomocou Datawrapper

Zdroj: MPRV SR

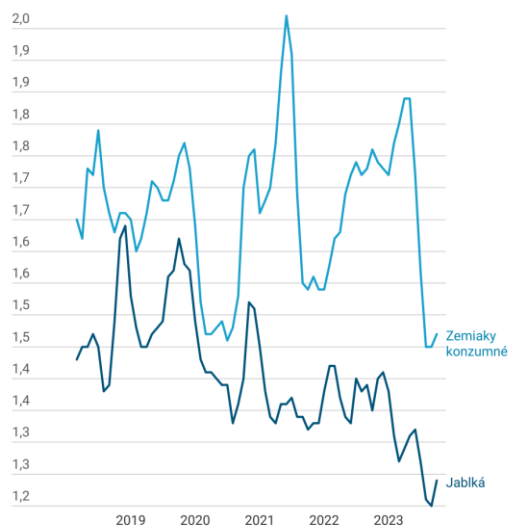
Mliečne výrobky – pomer spotrebiteľskej a odbytovej ceny

Graf: IFP • Zdroj: MPRV SR • Vytvorené pomocou Datawrapper

Zdroj: MPRV SR

Zemiaky a jablká – pomer spotrebiteľskej a odbytovej ceny

Graf: IFP • Zdroj: MPRV SR • Vytvorené pomocou Datawrapper

Zdroj: MPRV SR

Záver

Tempo rastu cien potravín na Slovensku sa v roku 2023 stabilizovalo, k čomu prispel pokles cien energií a poľnohospodárskych komodít na svetových trhoch. Od apríla sú tak spotrebiteľské ceny potravín na Slovensku v priemere nezmenené. Medzinárodné porovnanie cien vo vertikále však naznačuje na Slovensku nezvyčajne vysokú cenu masla, vajec a syru Eidam. Svetový šok do cien agrokomodít a energií navýšil nielen náklady, ale aj ziskovosť najmä v poľnohospodárstve, pričom ziskovosť vo výrobe potravín a v maloobchode je taktiež nad úrovňami rokov 2018 a 2019. Vzhľadom na tieto zistenia odporúčame vykonať cenové kontroly u predávajúcich a výrobcov vybraných druhov potravín.

Cieľom analýzy bolo zistenie existencie mimoriadnej trhovej situácie s priamym vplyvom na ceny základných potravín na tuzemskom trhu ohrozujúcim ich cenovú stabilitu alebo dostupnosť. Vzhľadom na daný cieľ analýza preukázala, že nie je ohrozená dostupnosť a spotreba základných potravín.

Cenová regulácia musí byť odôvodnená a opodstatnená, realizuje sa obvykle v prípadoch prirodzených monopolov alebo ťažkých zlyhaní trhov, čomu súčasný stav v potravinovej vertikále nenasvedčuje. Hoci cenová regulácia môže mať krátkodobý pozitívny efekt, z dlhodobého hľadiska ide o zásah do prirodzeného fungovania trhov.

Okrem regulácie cien, zákon o cenách umožňuje postupy, ktoré by mohli prispieť k snahe verejnej politiky o cenovú stabilizáciu v oblasti cien potravín. Základným nástrojom zákona o cenách pri dočasnej nerovnováhe trhu a absencii rozvinutého konkurenčného prostredia, ktorý umožňuje predchádzať špekulatívnemu konaniu a zneužívaniu mimozákonných postupov podnikateľských subjektov, je cenová kontrola. Ďalšími z nástrojov sú cenová evidencia a cenové informácie a údaje, ktoré si cenové orgány môžu od fyzických a právnických osôb vyžiadať pre potreby vyhodnocovania vývoja cien, regulácie cien, cenovej kontroly a pre konanie o porušení zákona o cenách a všeobecne záväzných právnych predpisov a rozhodnutí v oblasti cien.

Ministerstvo financií Slovenskej republiky navrhuje konkrétne opatrenia s využitím uvedených zákonných nástrojov, ktoré by mohli prispieť k riešeniu situácie v oblasti cien potravín:

Opatrenie č. 1: Vykonanie cenovej kontroly u predávajúcich vybraných druhov potravín v maloobchode

Cenový orgán zodpovedný za vykonanie opatrenia:

Slovenská obchodná inšpekcia

Opatrenie č. 2: Vyžiadanie cenových informácií v rozsahu výkazu ziskov a strát na pravidelnej báze

Cenový orgán zodpovedný za vykonanie opatrenia:

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR

V prípade potreby spolupráca orgánov verejnej správy a iných inštitúcií.

Opatrenie č. 3: Vyžiadanie cenových informácií a cenovej evidencie vybraných druhov potravín na účely ich preskúmania

Cenový orgán zodpovedný za vykonanie opatrenia:

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR

V prípade potreby spolupráca orgánov verejnej správy a iných inštitúcií.

Opatrenie č. 4: Doplnenie informačného systému zriadením webového sídla na porovnanie cien potravín predávajúcich v maloobchode

Cenový orgán zodpovedný za vykonanie opatrenia:

Ministerstvo financií SR

V prípade potreby spolupráca orgánov verejnej správy a iných inštitúcií.

Opatrenie č. 5: Zváženie potreby posilnenia cenových orgánov po personálnej, informačno-technologickej a organizačnej stránke

Cenový orgán zodpovedný za vykonanie opatrenia:

Ministerstvo financií SR

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR

Slovenská obchodná inšpekcia

Podrobný popis opatrení je uvedený v prílohe „Opatrenia na podporu cenovej stability a dostupnosti základných potravín“.

Opatrenia na podporu cenovej stability a dostupnosti základných potravín

	Názov opatrenia	Popis opatrenia a právna úprava	Cieľ opatrenia	Gestor opatrenia
Opatrenie č. 1	Vykonanie cenovej kontroly u predávajúcich vybraných druhov potravín v maloobchode	<p>Cenový orgán u predávajúcich v maloobchode vykoná cenovú kontrolu nesplnenia povinností podľa zákona o cenách. Cenová kontrola by mala byť zameraná na najväčších predávajúcich v maloobchode.</p> <p>Na účely opatrení k Analýze by išlo o kontrolu cenovej evidencie a poskytnutých cenových informácií, ak boli cenovým orgánom vyžiadané. Porušením cenovej disciplíny v týchto prípadoch môže byť nesplnenie povinnosti vedenia a uchovávanía cenovej evidencie, poskytnutia cenových informácií alebo odovzdanie nepravdivých informácií.</p> <p>Právna úprava: Cenová kontrola podľa §16 zákona č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o cenách“). (Za nesplnenie tejto povinnosti je podľa §18 pokuta od 30 000 Eur).</p>	<p>Cenová kontrola u predávajúcich v maloobchode zameraná na vybrané druhy potravín, najmä na maslo, vajcia a syr Eidam, u ktorých boli v analýze preukázané najvyššie ceny.</p> <p>Pri pretrvávajúcom nežiadúcom cenovom vývoji tento nástroj na základe zistených údajov a informácií umožní prehodnotenie potreby iných opatrení, prípadne až cenovej regulácie. Takto zistené informácie budú môcť byť využité aj na účely vyhodnocovania vývoja cien.</p> <p>Záveru cenovej kontroly budú poskytnuté Ministerstvu financií SR a Ministerstvu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR.</p> <p>Vyššia sledovanosť predávajúcich bude limitovať ich vplyv na rast cien.</p>	Slovenská obchodná inšpekcia
Opatrenie č. 2	Vyžiadanie cenových informácií v rozsahu výkazu ziskov a strát na pravidelnej báze	<p>Cenový orgán si v súlade so zákonom o cenách od vybraných subjektov potravinovej vertikály vyžiada výkaz ziskov a strát/ výkaz príjmov a výdavkov na pravidelnej, napr. štvrťročnej báze na účel preskúmania a zverejnenia kľúčových ukazovateľov ako napr. nárast zisku, nákladov, miezd a pod.</p> <p>Cenový orgán si určí pravidelnosť zasielaných údajov.</p> <p>Právna úprava: Vyžiadanie informácií a údajov podľa §14 zákona o cenách. (Za nesplnenie tejto povinnosti je podľa §18 pokuta od 30 000 Eur).</p>	<p>Monitorovanie: Preukázanie výšky jednotlivých položiek nákladov a výnosov za sledované obdobie, ktoré umožnia sledovanie kľúčových ukazovateľov ako napr. nárast zisku, nákladov, miezd a pod.</p> <p>Vyššia sledovanosť predávajúcich bude limitovať ich vplyv na rast cien.</p>	<p>Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR</p> <p>Pri vyhodnocovaní vývoja cien možná spolupráca orgánov verejnej správy a iných inštitúcií².</p>

² Napríklad Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Inštitút pôdohospodárskej politiky, Ministerstvo financií SR, Inštitút finančnej politiky, Štatistický úrad SR, Národná banka Slovenska, Protimonopolný úrad Slovenskej republiky, Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora.

Opatrenie č. 3	Vyžiadanie cenových informácií a cenovej evidencie vybraných druhov potravín na účely ich preskúmania	<p>Cenový orgán si v súlade so zákonom o cenách od vybraných subjektov potravinovej vertikály vyžiada cenovú evidenciu a iné potrebné informácie, napr. o nákupných a predajných cenách a priemernom objeme predaja vybraných druhov potravín.</p> <p>Právna úprava: Vyžiadanie cenovej evidencie, ktorú má predávajúci povinnosť viesť podľa §13 a cenových informácií a údajov podľa §14 zákona o cenách. (Za nesplnenie tejto povinnosti je podľa §18 pokuta od 30 000 Eur).</p>	<p>Monitorovanie: Preukázanie výšky jednotlivých položiek použitých pri tvorbe ceny pre potreby vyhodnocovania vývoja cien vybraných druhov potravín.³</p> <p>Vyššia sledovanosť predávajúcich bude limitovať ich vplyv na rast cien.</p>	<p>Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR</p> <p>Pri vyhodnocovaní vývoja cien možná spolupráca orgánov verejnej správy a iných inštitúcií².</p>
Opatrenie č. 4	Doplnenie informačného systému zriadením webového sídla na porovnanie cien potravín predávajúcich v maloobchode	<p>Zákon o cenách ustanovuje povinnosť označovať tovar cenou platnou v čase ponuky.</p> <p>Na základe účasti na projekte je možné predajcami zdieľať na spoločnej platforme tieto ceny. Platforma by umožňovala zverejňovať, porovnávať a graficky zaznamenávať vývoj cien základných potravín u jednotlivých predajcov.</p> <p>Iniciatíva bude zameraná na slovenských spotrebiteľov, ktorí vďaka platforme budú môcť nájsť najlacnejšie produkty, cenovú históriu, zmeny cien, vytvorenie si nákupného zoznamu s najlacnejšími cenami a pod.⁴</p>	<p>Dosiahnutie nižších cien pre slovenských spotrebiteľov prostredníctvom partnerstva medzi štátom a predajcami pri zachovaní trhového princípu.</p> <p>Zvýšenie transparentnosti cien základných potravín.</p> <p>Uľahčenie orientácie na trhu základných potravín pre spotrebiteľov.</p>	<p>Ministerstvo financií SR</p> <p>Spolupráca s predávajúcimi potravin v maloobchode.</p> <p>V prípade potreby spolupráca orgánov verejnej správy a iných inštitúcií².</p>
Opatrenie č. 5	Zváženie potreby posilnenia cenových orgánov po personálnej, informačno-technologickej a organizačnej stránke	<p>Na základe Programového vyhlásenia vlády Slovenskej Republiky 2023 – 2027 je potrebné posilnenie cenových orgánov. Vývoj cien má významný vplyv na vývoj životnej úrovne a sociálny i ekonomický rozvoj. Dôležitým je postoj k úlohe štátu ako verejnej autority pri dosahovaní väčšej cenovej stability.</p>	<p>Zváženie potreby posilnenia cenových orgánov so zámerom naplnenia úlohy skvalitnenia inštitucionálnej roviny a procesov uskutočňovania verejnej politiky v oblasti cien. Zvýšenie miery reakcie verejnej politiky v oblasti cien a cenových orgánov na extrémne nežiadúci cenový vývoj životne dôležitých výrobkov.</p>	<p>Ministerstvo financií SR Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Ministerstvo hospodárstva SR (Slovenská obchodná inšpekcia)</p>

³ V Českej republike, v roku 2022 uskutočňovali neverejný zber informácií a údajov prostredníctvom aplikácie na zber dát prístupnej po prihlásení prostredníctvom prevádzkovateľa dátových schránok prevádzkovateľom čerpacích staníc na dennej/týždennej báze o nákupných a predajných cenách a priemernom objeme predaja pohonných hmôt: <https://www.mojedatovaschranka.cz/as/login?atsId=271ec9ae32434807&appToken=1656509912346146304>.

⁴ Inšpirované zahraničím, napr. v Bulharsku ide o Iniciatívu Ministerstva hospodárstva a priemyslu Bulharska: <https://www.mi.government.bg/news/ministar-bogdanov-kampaniyata-za-po-dostapni-czeni-na-hranite-startira-na-15-noemvri/>
<https://dostapnozavas.com/>
V Rakúsku ide o nezávislú iniciatívu zastrešenú spolkovou krajinou Horné Rakúsko: <https://preisrunter.at/suche/?s=milch>